

Dr. Yusuf Balkan; Yurtsever Bir Tıbbiyeliden Ülkemizin İlk Uçuş Tabipliğine Uzanan Hayatı

Dr. Yusuf Balkan; Life from a Patriot Medical Student to First Flight Surgeon of Turkey

 Nazım ATA^a

^aUçucu Sağlığı Araştırma ve Eğitim Merkezi Başkanlığı, Eskişehir, TÜRKİYE

ÖZET Türkler, uçuş tabipliği kavramını ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'nda birlikte savaştıkları Almanlardan öğrenmişlerdir. İlk pilotlarımız eğitim için Fransa'ya gönderilmeden önce doktorlarımız tarafından muayene edilmiştir. Ancak bu muayeneler, havacılık tıbbi deneyimi olmayan doktorlar tarafından yapılmıştır. Zamanla havacılık tıbbi bilgisine sahip doktor ihtiyacının artması üzerine 1929 yılında ülkemizden ilk kez bir doktor havacılık tıbbi alanında eğitime gönderilmiştir. Bu araştırmada, yurt dışındaki havacılık tıbbi eğitimini tamamlayarak 1931 yılında yurda dönen ülkemizin ilk uçuş tabibi Dr. Yusuf Balkan'ın uçuş tabipliği ve sosyal hayatı anlatılmıştır. Yusuf Balkan, çocukluk yıllarından itibaren var olan dışa dönük ve konuşkan kişiliğini uçuş tabipliği hayatında da çok iyi kullanmıştır. Günümüzde de uçuş tabipliği kurslarında “uçuş tabiplerinin pilotların en yakın arkadaşı ve sırdaşı olması gerektiği” anlatılmakta olup, bundan yaklaşık 90 yıl önce, ilk uçuş tabibimiz Yusuf Balkan bunu başarmıştır. Kendisi sadece tıp alanıyla ilgilenmemiş, döneminin ünlü yazar ve şairleri ile de yakın ilişkiler kurmuştur.

ABSTRACT Turks learned “aviation medicine” term from the Germans during the First World War. Our first pilots were examined by our medical doctors before being sent to France for training. However, these examinations were performed by physicians who does not have any knowledge in aviation medicine. Upon the increase in the need for physicians with knowledge of aviation medicine, in 1929, a medical doctor was sent to training in the field of aviation medicine. In this article, the first flight surgeon of Turkey, Yusuf Balkan's life will be explained. Yusuf Balkan has used his extroverted personality very well in his flight surgeon's life. In today's aviation medicine courses, it is explained that “flight physicians should be the best friend and confidant of the pilots”. About 90 years ago, our first flight surgeon Yusuf Balkan succeeded these. He was not only interested in medicine, but also established close relations with famous writers and poets of his time.

Anahtar Kelimeler: Havacılık tıbbi; uçuş tabibi; Türk tıbbi; tıp tarihi

Keywords: Aviation medicine; flight surgeon; Turkish medicine; history of medicine

Havacılık tıbbi, pilotların, uçuş ekiplerinin ve hava yolcularının sağlıkları ile ilgilenen bir koruyucu hekimlik alanıdır. Günümüzde havacılık tıbbi ile ilgili faaliyetleri, hava ve uzay hekimliği uzmanları ile uçuş tabipleri yürütmektedir.

Ülkemizde uçuş tabipliği daha çok askerî hekimlerin görev aldıkları bir alanken, sivil havacılığın da gelişmesi ile birlikte sivil uçuş tabiplerinin sayısı da gün geçtikçe artmıştır. Yakın döneme kadar askerî uçuş tabipleri, askerî hava üsleri ile asker hastanele-

rinde bulunan hava sağlık muayene merkezleri (HSMM)'nde görev yapmaktayken, sivil uçuş tabipleri de Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerin sivil meydanlarında, sivil hava yolu şirketlerinde ve Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından yetkilendirilmiş havacılık tıp merkezlerinde görev yapıyorlardı. Ancak 2016 yılında asker hastanelerinin Sağlık Bakanlığına devri ile birlikte askerî uçucuların seçim ve periyodik muayenelerinin sorumluluğu sivil uçuş tabiplerine geçmiştir. Daha önce böyle bir alanın var-

Correspondence: Nazım ATA

Uçucu Sağlığı Araştırma ve Eğitim Merkezi Başkanlığı, Eskişehir, TÜRKİYE/TURKEY

E-mail: doktornazim@yahoo.com

Peer review under responsibility of Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 09 Oct 2019

Received in revised form: 12 Nov 2019

Accepted: 26 Nov 2019

Available online: 03 Dec 2019

2146-8982 / Copyright © 2020 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

RESİM 1: Dr.Yusuf Balkan.

lığından dahi haberdar olmayan birçok klinisyen, “uçuş tabipliği” kavramı ile tanışmıştır. Uçuş tabipliği kavramının ülkemiz için tarihi bilinirse yeni karşılaşılan bu alanda daha iyi hizmet verileceğini düşünüyorum. Bu araştırmada, yurt dışındaki havacılık tıbbi eğitimini tamamlayarak 1931 yılında yurda dönen ülkemizin ilk uçuş tabibi Dr. Yusuf Balkan’ın uçuş tabipliği ve sosyal hayatı anlatılacaktır (Resim 1).

ÇOCUKLUĞU

Yusuf Balkan, 1899 yılında günümüzdeki adı ile Kuzey Makedonya’nın Vardar Nehri kıyılarında bulunan Köprülü şehrinde doğmuştur.¹ Dört kardeşi daha olan Yusuf Balkan’ın babası İsmail Bey, annesi ise Hanko Hanım’dır.^{1,2} Vardar Nehri kıyısında geniş arazileri ve çiftlikleri olan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Yusuf Balkan, birçok Balkan göçmeni gibi 1912 yılında zorlu koşullar altında İstanbul’a göç etmiştir.² Küçük yaşta annesini kaybeden Yusuf Balkan, 22 Eylül 1916’da Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye (Askeri Tıbbiye)’ye başlamıştır.¹

ASKERİ TIBBİYE YILLARI

Askerî tıbbiye yıllarında en yakın arkadaşı, Sivas Kongresi’ne katılarak Atatürk’e; “Delegesi bulunduğum Tıbbiyeliler, beni buraya bağımsızlık davamızı başarma yolundaki çalışmaya katılmak üzere gönderdiler. Mandayı kabul edemem. Eğer kabul edecek olanlar varsa, her kim olursa karşı koyar ve onları kı-

narız. Olmayacak şey ama manda fikrini siz kabul ederseniz, sizi bile reddeder, Mustafa Kemal, vatan kurtarıcısı değildir deriz.” şeklinde tarihî bir konuşma yapan Hikmet Boran (Tıbbiyeli Hikmet)’dir. Yaz aylarında Hikmet Boran’ın memleketi olan Balıkesir Kilesun’a (Bugünkü adı ile Savaştepe) ziyaretleri esnasında, Hikmet Boran’ın kız kardeşi Nimet Hanım ile tanışmış ve askerî doktor olarak mezun olduktan sonra da evlenmiştir.³

İçlerinde yurt sevgisi olan bu iki vatansever Askerî Tıbbiyeli, tıbbiye yıllarından itibaren vatansever hocaları ile birlikte düşmana karşı neler yapabileceklerini tartışan, zamanın koşulları altında ellerinden gelen her şeyi yapan gençlerdir. Askerî Tıbbiyenin düşman askerleri tarafından işgaline de diğer arkadaşları ile birlikte direnmişlerdir. Aynı dönemde, Anadolu’da da Atatürk önderliğinde bir direniş planlanmış ve Sivas Kongresi düzenlenmiştir. Askerî Tıbbiye Dekanı Akil Muhtar Bey Sivas Kongresi’ne Askeri Tıbbiyelilerin de katılması için düzenleyicileri ikna etmiştir. Askerî Tıbbiyenin aslında bir delege ile temsil edilmesi istenmiş, ancak Akil Bey, Tıbbiyeli Hikmet ve Yusuf’un birlikte katılmalarını istemiştir. Askerî Tıbbiyede görev yapan vatansever hocalar ve öğrencilerden sadece bir kişinin masraflarını karşılayacak para toplanabildiği için Yusuf Balkan Sivas Kongresi’ne katılamamış, Hikmet Boran yalnız katılmıştır.³

Askeri Tıbbiyede öğrenim görmekteyken 16 Mart 1920’de İtilaf Devletleri tarafından İstanbul’un işgal edilmesi üzerine Millî Mücadele’ye katılmak üzere Tıbbiyeli Hikmet ile birlikte 18 Temmuz 1920’de Anadolu’ya geçmiştir.¹ 25 Temmuz 1920’de zabıt vekilliği (günümüzde “asteğmen-teğmen”e eş değer rütbe) rütbesine terfi ettirilerek Cebeci Askerî Hastanesinde görevlendirilmiştir.¹ Ankara’da buldukları süre içerisinde Cebeci Askerî Hastanesinde stajlarını tamamlayıp aşu üretim laboratuvarında çalışmışlardır.^{1,3,4} Ürettikleri tifüs aşılarını ilk olarak kendilerinde denemişlerdir.³ Belli bir süre sonra tıp tahsilini tamamlamak için İstanbul’a geri dönmüş ve 26 Kasım 1922’de tıp eğitimini tamamlamıştır.¹ Tüm bu yaptıkları ile gerçek bir vatansever olan ve Millî Mücadele’nin her aşamasında canı pahasına yer alan Dr. Yusuf Balkan, 17 Mayıs 1927 tarihinde S4433 numaralı İstiklâl Madalyası ile onurlandırılmıştır.¹

ASKERİ TABİPLİK HAYATININ İLK YILLARI

27 Kasım 1922’de mülazım-ı evveliğe (günümüzdeki üsteğmen rütbesine eş değer) terfi ettirilerek Gülhane Seririyat Hastanesinde görevlendirilmiştir. 27 Kasım 1924’te yüzbaşılığa terfi eden Yusuf Balkan, 19 Ocak 1925’te, Gülhane Hastanesinde kulak burun boğaz (KBB) ihtisasını tamamlamıştır. Belli bir süre Gülhane Hastanesinde çalıştıktan sonra 13 Aralık 1925’te, Elazığ Asker Hastanesine KBB uzmanı olarak tayin edilmiştir.^{1,4} Hava sıhhiyesindeki gelişmeleri takip etmek ve öğrenmek için Gülhane Hastanesi kadrosuna alınarak, 29 Ağustos 1927 tarihinde, Hava Müsteşarlığı (Günümüzdeki Hava Kuvvetleri Komutanlığı) adına kısa süreliğine Fransa’ya eğitime gönderilmiştir.¹ Bu kısa süreli müşahede ziyaretinden yaklaşık iki yıl sonra, 29 Eylül 1929 tarihinde havacılık tıbbı ile ilgili eğitim almak üzere Fransa’ya tekrar gönderilmiştir.^{1,5} Havacılık tıbbı ile ilgili eğitiminin devamında İtalya’da staj görmüştür.^{1,5} 28 Kasım 1930’da kıdemli yüzbaşılığa terfi eden Yusuf Balkan, Avrupa’daki eğitimini tamamlayarak 5 Şubat 1931’de uçuş tabibi olarak Eskişehir Mevki (Asker) Hastanesinde görevlendirilmiştir.¹

UÇUŞ TABİPLİĞİ HAYATI

1920’li yıllarda Millî Savunma Bakanlığına bağlı Hava Müsteşarlığının en büyük hava üssü Eskişehir’deydi. Bu nedenle Eskişehir Mevki Hastanesi çoğunlukla hava üssünde görevli subay ve personelin sağlık işleri ile ilgileniyor ve sanki bir hava hastanesi gibi çalışıyordu. Binaları çok iyi olmayan bu hastanede, uçucular, zamanının gerektirdiği en iyi şekilde muayene ediliyordu. O dönemde bir “Hava Sıhhi Muayene Komisyonu” kuruldu ve hastanede çalışan dört askeri doktor bu iş için görevlendirildi.⁴ Bu komisyon, muayeneleri kendi bilgi ve deneyimleri ile yapıyorlardı. Ancak havacılık tıbbı ile ilgili bilgileri yeterli değildi. Havacılık tıbbı alanında eğitimli doktorlara ihtiyaç vardı. KBB uzmanı olduktan sonra belli bir süreliğine Fransa Bordeaux Tıp Fakültesine eğitim için gittiğinde havacılık tıbbı ile ilgili bilgiler de edinen Dr. Yusuf Balkan, 29 Eylül 1929 tarihinde, Fransa’ya havacılık tıbbı alanında eğitim almak üzere gönderildi.¹ Yusuf Balkan’ın gönderilmesinde çocukluğundan beri sahip olduğu girişkenliği de büyük rol

oynamıştı. 1927 yılında Fransa’ya ilk gittiğinde havacılık tıbbı ile tanıştığını, bu alanda eğitim almak istediğini yurda döndükten sonra her fırsatta dile getirmişti.²

Dr. Yusuf Balkan, Fransa’da öncelikle Paris’te Val-de-Grâce Hastanesinde (O dönemlerde Fransa’nın en büyük askeri eğitim hastanelerinden biri) ve Paris yakınlarındaki Le Bourget’te Fransa Hava Kuvvetleri Hava Sıhhi Muayene Merkezinde havacılık tıbbı ile ilgili eğitimler aldı. Daha sonra ise İtalya’da staj görüp, ülkemizin ilk uçuş tabibi olarak 5 Şubat 1931’de yurda döndü.^{4,6} Val-de-Grâce Hastanesinde ağırlıklı olarak akademik eğitimler almış, Le Bourget’te ise alçak basınç odası ile ilgili pratik bilgiler edinmişti.⁶

Val-de-Grâce Askeri Hastanesi 1793 yılında eski bir manastırdan çevrilerek kurulmuştu. 1796 yılından itibaren de eğitim hastanesi olarak hizmet vermektedir. O yıllarda Val-de-Grâce Hastanesinde her hastanede bulunan klinik eğitimlerin yanı sıra su altı tıbbı ve havacılık tıbbı ile ilgili ayrıntılı çalışmaların yapıldığı laboratuvarlar bulunmaktaydı. Hipoksi, uçuş personeli seçimi ve tıbbi muayeneleri konusunda kayda değer sonuçlar elde edilmesini sağlayan askeri havacılık tıbbi laboratuvarı (Médico-Physiologiques de l’aéronautique Militaire-LEMP), Dr. General Pierre Jules Beyne tarafından kurulmuştu. Yusuf Balkan, Val-de-Grâce’da bulunduğu süre içerisinde Dr. Beyne’den eğitim almıştı. Le Bourget’te 1922 yılında Dr. Paul Garsaux tarafından açılan ve 1940 yılındaki bir bombalama neticesinde yıkılan Paul Bert Pavyonu, uçuşta oksijen gereklilikleri ve ilk akselerasyon çalışmalarının yapıldığı, döneminin en ileri seviyedeki havacılık tıbbi laboratuvarlarından biriydi. Yusuf Balkan, Fransa’da olduğu süre içerisinde bu laboratuvarda ve buranın kurucusu ve sorumlusu Dr. Paul Garsaux ile çalışma imkânı da bulmuştu.⁶⁻⁸ İtalya’da bulunduğu sürede ise Benito Mussolini Enstitüsünde, Floransa Askeri Tatbikat Okulundaki araştırma merkezinde, Torino Fizyoloji Enstitüsünde ve Roma Hava Nezareti Sıhhiye Dairesinde çalışmalar yapmıştı.⁶

Dr. Yusuf Balkan, döneminin havacılık tıbbı alanında en önde gelen kişilerinden eğitimler almıştı. Yurda döndükten sonra o dönemde ülkemizin tek havacılık tıp merkezi olan Eskişehir Hava Sıhhi Mu-

Kulak muayene kağıdı

T. C.
M. H. S. B. M.
H. M. S. M.
Bey. Bakanlığı
ANKA

Kısmi

Ekteki
7.7.1.1935

İyileşim bulab, berrak ve boğaz rahatlığı gösterir mi?	Sag	5.
	Sol	5.
İlmiyel sesler ve karpaz muayenesi	Sag	5.
	Sol	5.
Bu'yan ve takti bu'yan muayenesi	Sag	5.
	Sol	5.
Glavazul ve kurti kurti muayenesi	Sag	5.
	Sol	5.
Ne'rin kabiliyet muayenesi	Sag	5.
	Sol	5.
Bu'yan ve takti ile kurti muayenesi	Sag	5.
	Sol	5.
Takti muayenesi ile kurti muayenesi	Sag	5.
	Sol	5.
Takti muayenesi ile kurti muayenesi	Sag	5.
	Sol	5.
Takti muayenesi ile kurti muayenesi	Sag	5.
	Sol	5.

Muhassıs İmza

Y. Balkan

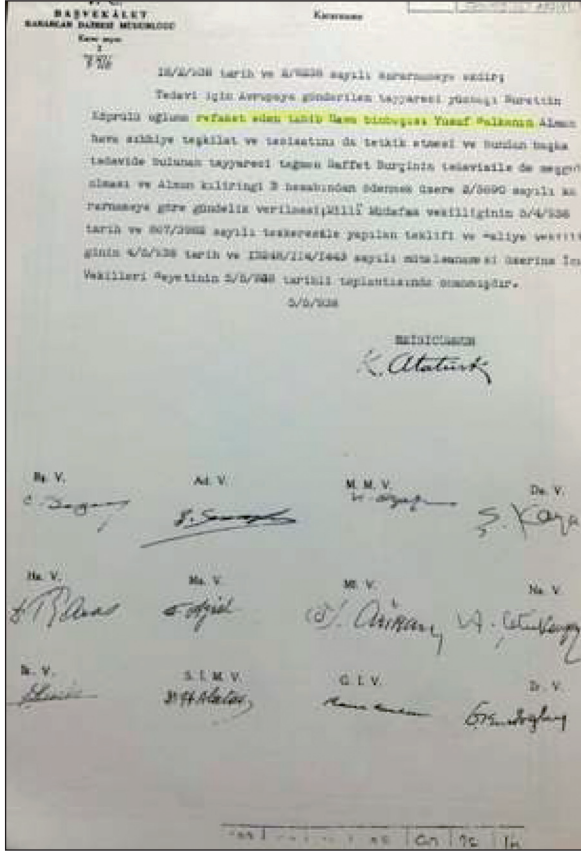
RESİM 2: Yusuf Balkan tarafından yapılan 1935 yılına ait bir uçucu muayene raporu.

yene Komisyonunda görevlendirildi. Burada görev yapan diğer doktorlarla birlikte havacı adayları ve havacıların muayenelerini yapıyorlardı. Rutin muayenelerin dışında hastalık ya da kaza nedeni ile birlikleri tarafından Eskişehir'e gönderilen uçucuların da tedavilerini yapıp, uçuşları ile ilgili kararlar veriyorlardı. Dr. Yusuf Balkan, KBB muayenelerini yapmanın yanı sıra diğer uzmanlıklar için uçuş açısından değerlendirmelerde bulunuyordu (Resim 2). Her rapor mutlaka Yusuf Balkan'ın değerlendirmesini takiben, komisyon kararı olarak başhekimliğe iletiliyordu.⁶ Komisyonda görevli diğer doktorlarla birlikte yılda 4-5 kez hava üslerinin olduğu yerlere gidip, pilotları ve diğer uçucuları muayene ediyorlardı. Her biri bir hafta kadar süren bu gezici muayeneler için Gaziemir, Etimesgut, Bursa, Merzifon ve Diyarbakır'a gidiyorlardı.^{2,4} Sadece askerî pilotların değil, Harp Okuluna, Kuleli, Maltepe ve Bursa Askerî Li-

selerine uçucu subay olmak için başvuran öğrencilerin "devre muayenesi" olarak adlandırılan aday muayenelerini de yapıyorlardı.^{4,9} Bunun dışında, günümüzde de genç havacıların eğitimleri için kullanılan Türk Hava Kurumu (THK) İnönü Havacılık Eğitim Merkezi Başkanlığına katılacakların muayenelerini ve sivil havacılık teşkilatının uçucu muayenelerini yapıyorlardı.^{2,4,6} O dönemde muayeneler için belli bir kural bulunmuyordu, komisyonda görevli doktorlar kendi bilgi birikimlerine göre karar veriyorlardı. Yusuf Balkan'ın da içinde bulunduğu bu komisyon, 1932 yılında ilk kez pilot adaylarının kabulü ile sağlık muayenelerinin yıllık olması gerektiğine dair nizamnameyi hazırladı.⁶ Komisyonda görev alan diğer doktorların da Fransa'da eğitime gönderilmesi ile 1935 yılından itibaren komisyon güçlendirildi ve Yusuf Balkan'ın üzerindeki yük hafifledi. Uçuş tabiplerinden oluşan bu heyet, 1934 yılında Sıhhi Beden Kabiliyeti Talimatnamesi hazırladı.⁶

Yusuf Balkan ve diğer komisyon üyeleri, bu muayenelerin yanı sıra hastanede uzmanlıkları ile ilgili poliklinik ve klinik işlerini de yürütüyorlardı. Bu görevlerin fazlalığı nedeni ile bazı uçucu muayenelerinde herhangi bir tetkik kullanmaksızın deneyimleri ile karar veriyorlardı. Bu durumdan rahatsız olan başhekim, bazı raporları "fenni metotlarla muayene edilmediğinden rapor eksik olarak düzenlenmiştir." şerhi koyarak üst makamlara gönderdi. Bu durum, yönetim ile komisyon üyeleri arasında sürtüşmelere neden oldu. Bu nedenle, başhekim ve biri Yusuf Balkan olmak üzere komisyon üyelerinden ikisi başka şehirlere tayin edildi. Yusuf Balkan, Niğde'de bulunan 41. Alay Başhekimliğine görevlendirildi. Ancak daha sonra aldığı eğitim nedeni ile hava kadrosunda çalıştırılmasının faydalı olacağı değerlendirilerek Eskişehir Hava Üssüne tayin edildi.^{1,6}

1930'lu yıllarda Eskişehir'deki askerî sağlık hizmetlerinin neredeyse tamamına yakını havacılara tahsis edildiği ve bu muayenelerin de özellik istemesi nedeni ile yeni bir hastane ihtiyacı ortaya çıktı. 1938 yılında yurt dışında tedavisi planlanan bir pilota eşlik etmek için Almanya'ya gönderilen Yusuf Balkan'a ikinci bir görev daha verildi. Bu görev, Alman Hava Sıhhiye Teşkilatını incelemesi ve modern bir hava hastanesinin nasıl olması gerektiği ile ilgili tetkiklerde bulunmasıydı (Resim 3).^{1,6} Dr. Yusuf Balkan,

RESİM 3: Yusuf Balkan'ın bir pilota refakat için Almanya'da bulunacağı süre içerisinde Alman Hava Sıhhiye Teşkilatını incelemesine dair 1938 tarihli kararname.

Almanya'dan birçok bilgi ve kroki ile dönerek, bu bilgileri hava üssünün mimarına ilettiler. Bu bilgiler, 1948 yılında havadan görünümü uçak şeklinde olan Eskişehir Hava Hastanesinin inşası için kullanıldı.^{1,4,6}

Dr. Yusuf Balkan, ilk uçuş tabibi olarak yurda dönmelerinden sonra atandığı Eskişehir'de, 4 Eylül 1944 tarihine kadar Mevki (Asker) Hastanesinde, Hava Sıhhi Komisyonunda ve Hava Üssünde çalıştı. Kayseri Asker Hastanesinde başhekim yardımcılığı ve başhekimliğin (04 Eylül 1944-10 Aralık 1946) ardından, Erzurum'da bulunan 9. Kolordu Komutanlığı Baştabipliğine (10 Aralık 1946-11 Ağustos 1948) atandı. 1948 ve 1949 yıllarında Eceabat Asker Hastanesi ve Bursa Asker Hastanesinde görev yaptıktan sonra Yusuf Balkan, yuvası olan Eskişehir Asker Hastanesine 28 Eylül 1949 yılında tekrar atandı. 1949-1950 yıllarında başhekim yardımcılığı yaptıktan sonra milletvekili adaylığı için 13 Mayıs 1950 yılında emekliye ayrıldı.^{1,4,10}

1948 yılında Eceabat Asker Hastanesinde başhekim olarak görev yaparken, bozulan disiplini sağladı ve verilen sağlık hizmetini düzene koydu. Ancak 1. Kolordu Komutanlığına bağlı olan Eceabat Asker Hastanesi, kolordunun lağvedilmesi nedeniyle kapatıldı. Yusuf Balkan da en deneyimli olduğu alan olan sağlık kurulu işlemleri için Bursa Sağlık Kuruluna tayin edildi.^{1,4}

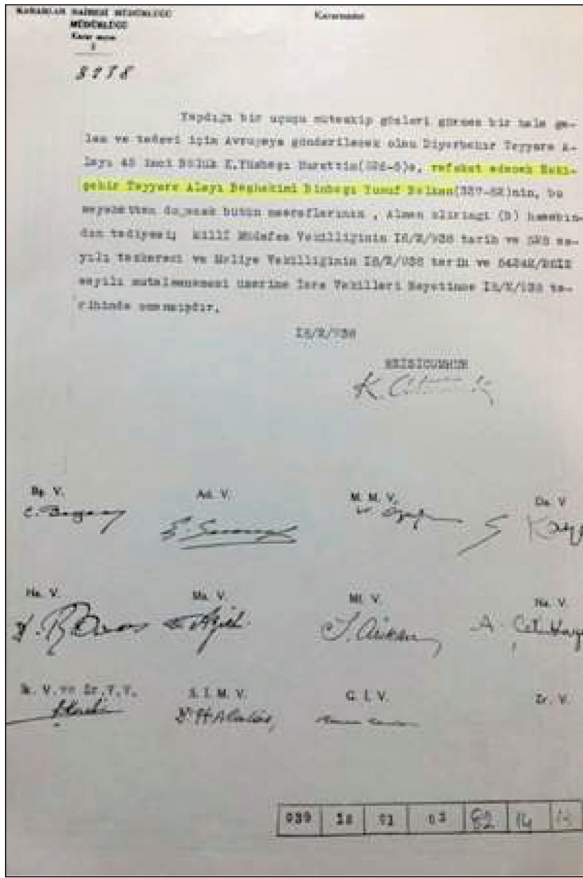
Yusuf Balkan'ın pilotlarla ilişkileri her zaman çok iyiydi. Pilotlar, çok yakın dostları olarak gördükleri uçuş tabiplerini, gece gündüz en ufak sıkıntılarında rahatsız etmekten çekinmiyorlardı.² Yusuf Balkan bir gün, eşi ve çocukları ile tanıştırmak için eve genç bir kız getirmişti, bu genç kız, o sıralarda Eskişehir Hava Okulunda okuyan ve daha sonra askerî pilot olan Sabiha Gökçen'di. Pilotlarla olan bu yakın ilişkileri sayesinde bazen o da pilotlarla birlikte uçuşa gidiyordu. Bir keresinde, küçük yaşta oğlunu da kucağına alıp, bir pilot arkadaşının arka koltuğuna oturup birlikte uçuşa gitmişti.¹¹ Günümüzde de uçuş tabipliği kurslarında "uçuş tabiplerinin pilotların en yakın arkadaşı ve sırdaşı olması gerektiği" anlatılmakta olup, bundan yaklaşık 90 yıl önce, ilk uçuş tabibimiz Yusuf Balkan bunu başarmıştı.

Güzel zamanlar dışında havacılığın doğası gereği bazen kazalar, yaralanmalar ya da pilotların hastalıkları ile de karşılaşılıyordu. Böyle zamanlarda da ilk başvurulana ve haber verilen kişi Yusuf Balkan oluyordu.² Bazen pilotların tedavilerinde onlara refakat etmek için yurt dışına birlikte gidiyordu (Resim 4).

12 Ağustos 1970 tarihinde vefat eden ülkemizin ilk uçuş tabibi, bu vatansever tıbbiyelinin İstanbul'da düzenlenen cenaze törenine birçok havacı subay ve pilot katılmıştı.¹¹

KİŞİLİĞİ

Yusuf Balkan, çocukluk yıllarından itibaren dışa dönük, herkesle tanışmak ve sohbet etmekten zevk alan girişken bir kişiydi.³ Tipik bir Rumeli erkeği idi. Atılgan, fevri, hemen parlayan, dost ve arkadaş canlısı ve cömertti.² Bu girişken tavrı, dost ve arkadaş canlısı olması kendisine ülkemizin ilk uçuş tabipliğinin kapısını açmasının yanı sıra sosyal çevresinin de her kesimden birçok kişiyle zenginleşmesini sağlamıştı. Evlerinin alt katındaki muayenehanesi, dışa

RESİM 4: Yusuf Balkan'ın bir pilotun yurt dışında tedavisine refakat etmesi için düzenlenen 1938 tarihli kararname.

dönük tavrı nedeni ile sürekli hasta doluydu. Fakirlerden para almadığı, hatta ilaç parası olmayanlara para verdiği yönünde rivayetler vardır.²

Makedonya'daki çocukluk yıllarında Rum, Bulgar ve Sırp çetelerinden dolayı daha 12 yaşındayken silah kullanmayı öğrenmişti. Silahlara olan merakı nedeni ile 3-4 av tüfeği ve 2 tabancası ile hafta sonları hava üssündeki subaylarla birlikte Eskişehir çevresindeki Sivrihisar, Seyitgazi, Beylikdüzü, Mihaliççık, Ağapınar ve Alpu'ya ava gitmeyi severdi.^{2,9} Silahlara olan bu merakı nedeni ile atışı çok iyiydi. Diğer birliklerle yapılan yarışmalarda, hava üssü, doktor olmasına rağmen onun sayesinde atış yarışmalarını kazanıyordu.²

İyi derecede Fransızca ve İngilizce bilen Yusuf Balkan, aynı zamanda çocukluğundan kalan Makedonca'yı da konuşabiliyordu. Bunun dışında Arapça ve Farsça şiirler okuyordu.² Sanattan politikaya, ülke

sorunlarından çiftçiliğe birçok konuda geniş bilgilere sahip olan Yusuf Balkan, bu geniş kültürü ve seçkin mizahı ile dinleyenleri mest eden bir kişiydi. Rumeli türküleri söylemeyi, zeybek oynamayı seviyordu.² Bu nedenle akşamları Eskişehir'in ileri gelen asker, pilot, doktor, mühendis, bürokratları sürekli ziyaretine gelirdi. Misafirleri arasında bazen köylüler, pazarcılar ya da av arkadaşları da olurdu.²

Bu sosyal çevresi ve politikaya yakınlığı nedeni ile 13 Mayıs 1950 tarihinde milletvekili adaylığı için emekli oldu.^{1,2} Ancak seçimleri kazanamadı ve ömrünün sonuna kadar devam edecek hayatı için İstanbul'a yerleşti.

Haftada mutlaka 1-2 kez doktorlar ve havacı subaylarla bir araya gelirdi. Bu buluşmalarda dünyadan, aktüaliteden sonra edebiyat ve şiir konuşulurdu.^{2,11} Yusuf Balkan, çok büyük bir Nazım Hikmet hayranıydı. Öyleki Nazım Hikmet Bursa Cezaevinde yatarken üniformalı olarak onu ziyaret etmişti.^{2,12,13} Ahmet Haşim'den, Yahya Kemal'den ahenkli sesiyle şiirler okumayı severdi.¹²

Bazı bilgilere göre, Yaşar Kemal'in Türk Edebiyatı'nda yer edinmesini sağlayan kişilerle tanışmasının yolunu açan kişinin de Yusuf Balkan olduğu görülmektedir.^{14,15} Yusuf Balkan, 1944 ve 1945 yıllarında Kayseri Asker Hastanesinde önce ikinci tabiplik, sonra baştabiplik yapmıştır.¹ Bu sırada, asker koşullarında çok hasta, tek gözü olmayan bir asker görür. Durumunun ağır olduğunu anlar ve tedavisini üstlenir. Tedavisini takiben hastanedeki yoğunluktan dolayı taburcu etmek zorunda kalır, ancak hâlâ düşkün vaziyette olan bu askerin toparlanması için iyi beslenmesi gerektiğini düşünerek bir formül yaratıp onu kendisine emir eri olarak alır. Böylece bu hasta ve düşkün asker evlerine gidip gelebilecek ve daha iyi beslenecektir. Bu asker Yaşar Kemal'dir. Kendisi edebiyata düşkün olduğu için Yaşar Kemal'de olan edebi yeteneği görür. Onu sanatı ve yetenekleri için cesaretlendirerek çevresindeki aydın insanlarla tanıştırır. İlişkileri, emeklilik sonrasında İstanbul'da da devam eder. İstanbul'dayken yakın arkadaşı olan İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay aracılığıyla onu havagazı şirketinde işe aldırır.^{14,15}

Misafirlerini ağırlamaktan zevk alan, onlar için paralar harcayan Yusuf Balkan'ın arsa, ev, apartman

vb. varlıklarda hiç gözü olmamıştır. Kendi ifadesi ile onun en büyük hazinesi oğlu ve kızıdır.² Yusuf Balkan, gezmeyi seven, eşi ile birlikte dönemine göre çok lüks olan Avrupa seyahatlerine giden biridir.² Yaz aylarında tıbbiyeden en yakın arkadaşı ve eşinin abisi Hikmet Boran'ın görev yaptığı Edremit'e ailecek gider, tatillerini genelde bu şekilde geçirirlerdi. Yusuf Balkan'ın poker oynamayı, bahse girmeyi seven bir de hovarda yanı vardı.²

ATATÜRK İLE İLİŞKİSİ

Dr. Yusuf Balkan'ın millî mücadele yıllarından itibaren arkadaşı Tıbbiyeli Hikmet ile birlikte çok büyük bir Atatürk hayranlığı vardı. O yıllarda ülkemizin en büyük hava üssü Eskişehir'de bulunuyordu. Atatürk, bu üssü sık sık ziyaret eder, bazen yurt dışından gelen misafirlerini de Eskişehir Hava Üssüne getirirdi. Hava Üssünün tek doktoru olması ve yıllardır gelen Atatürk hayranlığı, Yusuf Balkan'ın hep Atatürk'ün yakınında olmasına neden olmuştur. Atatürk'ün Eskişehir ziyareti esnasında orduveinde pilotlara yaptığı cesaretlendirici konuşmada da; Trakya Manevraları esnasında Lüleburgaz'da Atatürk, Hava Kuvvetleri Komutanı Ziya Doğan, Sabiha Gökçen'in bulunduğu masada da Dr. Yusuf Balkan vardır.^{2,9}

Millî mücadeleye katılmak için yakın arkadaşı Tıbbiyeli Hikmet'le birlikte Anadolu'ya geçerken tüm yollar İngilizler tarafından kesildiği için yaya olarak Beykoz sırtlarındaki dağ yollarını kullanırlar. Bu sırada İngilizlerin bu iki genci yakalayıp kurşuna

dizdiği haberi gelir. Sivas Kongresi'nden tanıdığı Tıbbiyeli Hikmet'in ve vatansever arkadaşı Tıbbiyeli Yusuf'un ölümüne çok üzülen Atatürk tarafından Ankara Hacı Bayram Camii'nde mevlit okutturulduğu söylenmektedir. Ancak daha sonra haberin asılsız olduğu öğrenilir.⁹

Yusuf Balkan, Atatürk'ün cenazesine katılmak için oğlu ile birlikte Ankara'ya gitmeyi de ihmal etmemiştir.¹¹

Uçuş fiziyojisi alanında günümüzün en modern merkezlerinden biri olan Uçucu Sağlığı Araştırma ve Eğitim Merkezinin iki dershanesinden biri, bu vatansever tıbbiyeli, ülkemizin ilk uçuş tabibi Dr. Yusuf Balkan'ın adını taşımaktadır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Millî Savunma Bakanlığı, Arşiv Müdürlüğü, Yusuf Balkan'a ait Kayıtlar. [Archives of Ministry of Defence].
2. Balkan A. [Macedonian Yusuf Bey]. Akşam Nöbeti. 1. Baskı. İstanbul: Boyut Yayıncılık; 2003. p.40-53.
3. Çağlayan BS. Tıbbiyeli Hikmet. 1. Baskı. Ankara: Bilgi Yayınevi; 2019. p.438.
4. Özbay K. [History of Hospitals]. Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri. Cilt III. I. Kitap-Hastaneler (A-I). 1. Baskı. İstanbul: Yörük Basımevi; 1981. p.136-385.
5. Ata N. The development of Turkish aviation medicine: first altitude chamber of both Turkey and Middle East. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2013;21(2):61-4.
6. Oykam IF. [Historical Events from 1948 to 1950]Türk Askeri Havacılık Hekimliği Tarihi. 1. Baskı. Eskişehir: Hava Basımevi; 1956. p.13-93.
7. Val de Grace Ordu Sağlık Hizmeti Müzesi Koleksiyonu.
8. Val de Grace Ordu Sağlık Hizmeti Müzesi Arşivi.
9. Balkan A. [Ataturk]. Hıfzı Topuz'un Sunumuyla: Tanıdığım Eşsiz İnsanlar. Yayın No: 106. Azakoğlu N, editör. 1. Baskı. İstanbul: Tarihçi Kitabevi; 2017. p.11-70.
10. Özbay K. [History of Hospitals]. Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri. Cilt III. II. Kitap-Hastaneler (I-Z). 1. Baskı. İstanbul: Yörük Basımevi; 1981. p.59-69.
11. Balkan A. [Aviators]. Akşam Nöbeti. 1. Baskı. İstanbul: Boyut Yayıncılık; 2003. p.54-62.
12. Balkan A. [Nazım Hikmet]. Hıfzı Topuz'un Sunumuyla: Tanıdığım Eşsiz İnsanlar. Yayın No: 106. Azakoğlu N, editör. 1. Baskı. İstanbul: Tarihçi Kitabevi; 2017. p.71-104.
13. Balkan A. [Nazım Hikmet Memories in Unesco]. Mavi Yıllar. 1. Baskı. İstanbul: Boyut Yayıncılık; 2006. p.79-98.
14. Balkan A. [Yaşar Kemal]. Hıfzı Topuz'un Sunumuyla: Tanıdığım Eşsiz İnsanlar. Yayın No: 106. Azakoğlu N, editör. 1. Baskı. İstanbul: Tarihçi Kitabevi; 2017. p.167-90.
15. Balkan A. [Story of Yasar Kemal]. Akşam Nöbeti. 1. Baskı. İstanbul: Boyut Yayıncılık; 2003. p.265-7.